

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра прикладної фізики та наноматеріалів

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан фізичного факультету

В.І. Горбенко

13 09 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.24 “Фізика напівпровідників”

напрямок підготовки	6.040203 – “Фізика”
спеціалізація	“Фізика напівпровідників та діелектриків”
факультет	фізичний

2016-2017 навчальний рік

Робоча програма “Фізика напівпровідників” для студентів за напрямом підготовки 6.040203 – “Фізика”, 2016 року - 11 с.

Розробник: доцент кафедри прикладної фізики та наноматеріалів, к.ф.-м.н., доц. Яновський О.С.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри прикладної фізики та наноматеріалів

Протокол від “30” серпня 2016 року № 1

Завідувач кафедри В.Г. Міщенко

Схвалено науково-методичною радою фізичного факультету

Протокол від “13” вересня 2016 року № 2

Голова Н.І. Тихонська

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 9,3	Галузь знань: 0402 – фізико-математичні науки Напрямок підготовки: 6.040203 – фізика	За вибором вищого навчального закладу	
Модулів – 4	-----	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		4-й	----
		Семестр	
Загальна кількість годин - 333		7, 8 - й	----
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 год (7-й семестр), 7 год. (8-й семестр); самостійної роботи відповідно – 9 та 11 год.	Освітній рівень: бакалавр	Лекції	
		44 год.	----
		Практичні	
		54 год.	----
		Лабораторні	
		20 год	----
		Самостійна робота	
		215 год.	----

		Вид контролю: 1-й семестр – залік, 2-й семестр – іспит.	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи для денної форми навчання становить 1:1,8.

Мета курсу “Фізика напівпровідників” є вивчення основних фундаментальних розділів фізики твердого тіла, які становлять теоретичну базу технологічних процесів створення і функціонування мікро- та напоселектронних приладів.

Завдання курсу є засвоєння студентами принципів теоретичного опису елементів динаміки кристалічної ґратки; основ зонної теорії; статистики вільних носіїв заряду; кінетичних явищ; генерації, рекомбінації, дифузії та дрейфу нерівноважних носіїв заряду; контактних явищ в напівпровідниках і металах; оптичних властивостей напівпровідників; явищ в сильних електричних полях; поверхневих явищ в напівпровідниках; акусто-електронних явищ. Програмою курсу передбачено виконання індивідуальних розрахункових курсових робіт, а також контрольних робіт по окремим найважливішим темам. Значна увага приділяється самостійній роботі студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основи зонної теорії, структуру енергетичних зон найважливіших напівпровідників, локалізовані електронні стани;
- елементи динаміки кристалічної ґратки;
- статистику рівноважних вільних носіїв заряду в твердому тілі;
- кінетичні явища в твердих тілах;
- механізми генерації і рекомбінації нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках;
- механізми дифузії і дрейфу нерівноважних носіїв заряду;
- основи теорії контактних явищ;
- оптичні властивості твердих тіл.

вміти:

- розраховувати основні параметри твердих тіл: рівноважну концентрацію носіїв заряду, ширину забороненої зони, коефіцієнт теплового розширення, температуру Дебая, кінетичні коефіцієнти, тощо.
- розраховувати та визначати час життя нерівноважних носіїв заряду;
- розраховувати розподіл нерівноважних носіїв заряду;
- розраховувати та вимірювати вольт-амперну характеристику *p-n*-переходу і контакту метал - напівпровідник;
- розраховувати стаціонарне значення і кінетику фотопровідності.

2. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Динаміка кристалічної ґратки та основи зонної теорії.

Тема 1. Вступ.

Тема 2. Елементи динаміки кристалічної ґратки.

Тема 3. Основи зонної теорії.

Модуль 2.

Змістовий модуль 2. Концентрація рівноважних носіїв заряду та явища переносу.

Тема 4. Статистика рівноважних вільних носіїв заряду.

Тема 5. Кінетичні явища.

Модуль 3.

Змістовий модуль 3. Час життя нерівноважних носіїв заряду, дифузія та дрейф.

Тема 6. Генерація і рекомбінація нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках.

Тема 7. Дифузія і дрейф нерівноважних носіїв заряду.

Модуль 4.

Змістовий модуль 4. Фізичні процеси на контакті двох твердих тіл, оптичні властивості напівпровідників.

Тема 8. Контактні явища в напівпровідниках і металах.

Тема 9. Оптичні властивості напівпровідників.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	Ус.	у тому числі					Ус.	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	с/п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
Змістовий модуль 1. Динаміка кристалічної ґратки та основи зонної теорії.												
Тема 1. Вступ.	12	1	1			10						
Тема 2. Елементи динаміки кристалічної ґратки.	28	4	4			20						
Тема 3. Основи зонної теорії.	32	6	6			20						
Разом за змістовним модулем 1	72	11	11			50						
Модуль 2.												
Змістовий модуль 2. Концентрація рівноважних носіїв заряду та явища переносу.												
Тема 4. Статистика рівноважних вільних носіїв заряду.	32	6	6			20						
Тема 5. Кінетичні явища.	36	8	8			20						
Разом за змістовним модулем 2	68	14	14			40						
Модуль 3.												

Змістовий модуль 3. Час життя нерівноважних носіїв заряду, дифузія та дрейф.										
Тема 6. Генерація і рекомбінація нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках.	52	8	8	6		30				
Тема 7 Дифузія і дрейф нерівноважних носіїв заряду.	42	6	6			30				
Разом за змістовним модулем 3	94	14	14	6		60				
Модуль 4.										
Змістовий модуль 4. Фізичні процеси на контактні двох твердих тіл, оптичні властивості напівпровідників.										
Тема 8. Контактні явища в напівпровідниках і металах.	53	3	8	7		35				
Тема 9. Оптичні властивості напівпровідників.	46	2	7	7		30				
Разом за змістовним модулем 4	99	5	15	14		65				
Усього годин за модулями	333	44	54	20		215				

4. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ.	1
2	Тема 2. Елементи динаміки кристалічної ґратки.	4
3	Тема 3. Основи зонної теорії.	6
4	Тема 4. Статистика рівноважних вільних носіїв заряду.	6
5	Тема 5. Кінетичні явища.	8
6	Тема 6. Генерація і рекомбінація нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках.	8
7	Тема 7. Дифузія і дрейф нерівноважних носіїв заряду.	6
8	Тема 8. Контактні явища в напівпровідниках і металах.	3
9	Тема 9. Оптичні властивості напівпровідників.	2
Разом		44

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ.	1
2	Тема 2. Елементи динаміки кристалічної ґратки.	4

3	Тема 3. Основи зонної теорії.	6
4	Тема 4. Статистика рівноважних вільних носіїв заряду.	6
5	Тема 5. Кінетичні явища.	8
6	Тема 6. Генерація і рекомбінація нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках.	8
7	Тема 7. Дифузія і дрейф нерівноважних носіїв заряду.	6
8	Тема 8 Контактні явища в напівпровідниках і металах.	8
9	Тема 9. Оптичні властивості напівпровідників.	7
Разом		54

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 6. Генерація і рекомбінація нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках. 1. Вимірювання часу життя неосновних носіїв заряду в різних зразках кремнію.	6
2	Тема 8. Контактні явища в напівпровідниках і металах. 1. Вимірювання вольтфарадної характеристики (ВФХ) напівпровідникового діода. 2. Визначення типу провідності напівпровідника.	7
3	Тема 9. Оптичні властивості напівпровідників. 1. Металографічне дослідження напівпровідників.	7
Разом		20

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ. Основні уявлення електронної теорії твердих тіл. Класичні моделі Друде, Лорентца.	10
2	Тема 2. Елементи динаміки кристалічної ґратки. Акусто-електронні явища: а) взаємодія пружних хвиль з вільними електронами. Електронне поглинання і посилення ультразвукових хвиль; б) акустоелектричний ефект.	20
3	Тема 3. Основи зонної теорії. Зони Бріллоена. Залежність енергії електрону від хвильового вектору у дна і верха енергетичної зони. Методи визначення ефективної маси носіїв заряду. Зонна структура германія, кремнію, сполучень типу $A^{III}B^V$ та $A^{II}B^{VI}$.	20
4	Тема 3. Статистика рівноважних вільних носіїв заряду. Рівняння електронейтральності для різних типів твердих тіл. Визначення рівня Фермі та концентрації електронів.	20
5	Тема 4. Кінетичні явища. Теорія розсіювання носіїв заряду. Моделі Конуелл-Вайскопфа, та	20

	Брукса-Херінга. Фононне та електронне захоплення. Явища в сильних електричних полях: порушення закону Ома. Залежність рухомості від напруги електричного поля; зміна концентрації вільних носіїв заряду в сильних електричних полях. Електростатична, термоелектронна, ударна іонізація; пробій напівпровідників; ефект Гана.	
6	Тема 5. Генерація і рекомбінація нерівноважних носіїв заряду в напівпровідниках. Міжзонна випромінювальна та безвипромінювальна рекомбінація. Ударна (Оже) рекомбінація.	30
7	Тема 6. Дифузія і дрейф нерівноважних носіїв заряду. Розрахунок просторового розподілу нерівноважних носіїв заряду в різних типах напівпровідників.	30
8	Тема 7. Контактні явища в напівпровідниках і металах. Розрахунок вольт-амперної характеристики тонкого <i>p-n</i> -переходу. Аналіз складу току, який тече через <i>p-n</i> -перехід.	35
9	Тема 8. Оптичні властивості напівпровідників. Визначення ККД сонячного елемента та чинників які найбільш істотно впливають на рівень ККД. Нелінійна оптика: спонтанне і примусове випромінювання атомів, інтенсивність спонтанного випромінювання; ймовірність індукованих переходів, когерентність індукованого випромінювання; інверсійне заселення рівнів, методи отримання інверсійного заселення; стимульоване випромінювання в напівпровідниках. Люмінесценція.	30
Разом		215

Індивідуальні розрахункові завдання

Завдання передбачає розв'язування розрахункових задач:

1. Розрахунок температурної залежності рівноважної концентрації носіїв заряду у напівпровіднику.
2. Розрахунок температурної залежності рухливості носіїв заряду.
3. Розрахунок температурної залежності електропровідності.
4. Розрахунок надлишкової концентрації носіїв заряду.
5. Розрахунок часу життя нерівноважних носіїв заряду.
6. Розрахунок параметрів *p-n* переходу.
7. Розрахунок фотопровідності напівпровідника.

9. Види контролю і система накопичення балів

Для осіннього (7-го) семестру (передбачені лекційні та практичні заняття)

	Вид контрольного заходу	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Підготовка завдання самостійної роботи (з представленням результатів на практичному занятті)	2	10	20
2	Виконання контрольних завдань по	5	5	25

	темам 1,2,3,4.			
3	Контрольна робота за результатами вивчення змістовних модулів 1 та 2	1	15	15
4	Залік. Проводиться по завершенню вивчення змістових модулів 1 і 2 у письмовому вигляді	1	40	40
	Усього	9		100

Для весіннього (8-го) семестру (передбачені лабораторні, лекційні та практичні заняття)

	Вид контрольного заходу	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Підготовка завдання самостійної роботи (з представленням результатів на практичному занятті)	2	10	20
2	Захист виконання лабораторних робіт	4	5	20
3	Виконання контрольних завдань по темам 5,6, та 7,8.	4	5	20
4	Захист індивідуального завдання	1	20	20
	Екзамен		20	20
	Усього	11		100

Критерії оцінювання індивідуального завдання

1. Повнота, правильність та наочність виконання розрахункового завдання - **10 балів**.
2. Оформлення завдання - **2 бали**.
3. Відповіді на запитання - **8 балів**.

Критерії оцінювання захисту лабораторної роботи:

1. Оформлення роботи – **1 бал**.
2. Якість і повнота виконання розрахункового завдання, що містить робота - **2 бали**.
3. Якість і повнота відповідей на контрольні запитання – **2 бали**.

Критерії оцінювання на екзамені (заліку) та практичних заняттях

Відповідь на екзамені (заліку) оцінюється на:

відмінно:

- Правильне та повне формулювання фізичних законів, явищ, закономірностей.
- Пояснення законів, явищ, закономірностей на основі фізичних понять, що самі вже не можуть пояснюватись більш елементарними поняттями.
- Глибокий та вичерпний аналіз взаємозв'язків між явищами та закономірностями.
- Залучення до відповіді понять з суміжних розділів дисципліни.

добре:

- Правильне та повне формулювання фізичних законів, явищ, закономірностей.
- Пояснення законів, явищ, закономірностей на основі фізичних понять, що самі вже не можуть пояснюватись більш елементарними поняттями.

- Помилки в аналізі взаємозв'язків між явищами та закономірностями.

задовільно:

- Формулювання фізичних законів, явищ, закономірностей з помилками.
- Пояснення законів, явищ, закономірностей на основі фізичних понять, що самі вже не можуть пояснюватись більш елементарними поняттями

незадовільно:

- Невірне формулювання фізичних законів, явищ, закономірностей.
- Відсутність або невірні відповіді на поставлені додаткові питання.

Практичні заняття (розв'язання задач) оцінюються на:

відмінно:

- Обґрунтування застосованих формул та пояснення проміжних перетворень; аналіз отриманого результату та висновки.
- Правильне написання формул; вірний хід рішення з проміжними викладками; підстановка вихідних даних з урахуванням розмірностей.
- Вірність проведених розрахунків до кінцевого результату, приведення розмірності використаних величин.

добре:

- Труднощі в обґрунтуванні застосованих формул та поясненні проміжних перетворень; аналіз отриманого результату та висновки.
- Правильне написання формул; вірний хід рішення з проміжними викладками; підстановка вихідних даних з урахуванням розмірностей.
- Вірність проведених розрахунків до кінцевого результату, приведення розмірності використаних величин.

задовільно:

- Написання формул з похибками; невірний хід рішення; відсутність числового рішення та розмірностей.
- *незадовільно:*
- Відсутність рішення задачі; неправильне застосування або написання формул.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

10. Рекомендована література

Основна

1. Киреев П.С. Физика полупроводников / С.П. Киреев. - М.: "Высшая школа", 1975. - 586 с.
2. Давидюк Г.Є. Нерівноважні процеси в напівпровідниках: Навч. посіб./ Г.Є. Давидюк; Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. - Луцьк, 2000. - 151 с.
3. Третьяк О.В. Основы физики полупроводников: учебник: в 2 т. Т. 2 / О.В. Третьяк, В.З. Лозовський ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2009. - 383 с.
4. Блейкмор Дж. Физика твёрдого тела / Дж. Блейкмор. - М.: "Мир", 1988. - 608 с.
5. Горбачёв В.В. Физика полупроводников и металлов / В.В. Горбачёв, Л.Г. Спицина. - М.: "Металлургия", 1982. - 336 с.
6. Шалимова К.В. Физика полупроводников / К.В. Шалимова. - М.: Энергоатомиздат, 1985. - 345 с.
7. Зеегер К. Физика полупроводников / К. Зеегер - М.: "Мир", 1977. - 616 с.
8. Киттель Ч. Введение в физику твердого тела / Ч. Киттель. - М.: "Мир", 1971. - 456 с.
9. Ашкрофт Н. Физика твердого тела. В 2-х ч. / Н.Ашкрофт, Н.Мермин. - М.: "Мир", 1979. - 345 с.
10. Бонч-Бруевич В.Л. Физика полупроводников / В.Л. Бонч-Бруевич, С.Г. Калашников. - М.: "Наука", 1990. - 688 с.
11. Сборник задач по физике полупроводников [учеб. пособие для вузов] / В.Л. Бонч-Бруевич, И.П. Звягин, И.В. Карпенко, А.Г. Миронов. - М.: "Наука", 1987. - 144 с.
12. Задачи по физике твердого тела / под. ред. Г.Дж. Голдсмита. - М.: "Наука", 1976. - 432 с.
13. Орешкин П.Т. Физика полупроводников и диэлектриков / П.Т. Орешкин. - М.: "Высшая школа", 1977. - 448 с.
14. Смит Р. Полупроводники / Р. Смит. - М.: "Мир", 1977. - 560 с.
15. Зайдман Дж. Принципы теории твердого тела / Дж. Зайдман. - М.: "Мир", 1979. - 416 с.
16. Готри З.Ю. Фізичні основи електронної техніки / З.Ю. Готри. - Львів: "Бескід", 2005. - 680 с.
17. Яновський О.С. Розрахунок найважливіших параметрів напівпровідників: Методичні вказівки до розрахункової частини курсової роботи з дисциплін «Фізика твердого тіла» та «Фізика електронних явищ у твердих тілах» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Фізика» / О.С. Яновський - Запоріжжя: ЗНУ, 2013. - 43 с.

Додаткова

1. Ансельм А.И. Введение в теорию полупроводников / А.И. Ансельм. - М.: "Наука", 1978. - 616 с.
2. Епифанов Г.И. Твёрдотельная электроника / Г.И. Епифанов, Ю.А. Мома. - М.: "Высшая школа", 1986. - 304 с.

3. Третьяк О.В. Основы физики полупроводников: учебник: в 2 т. Т. 2 / О.В. Третьяк, В.З. Лозовский ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2009. - 383 с.
4. Височанський Ю.М. Твердотільна електроніка. Лабораторний практикум / Ю.М. Височанський, А.А. Горват, О.О. Грабар – Ужгород: ІВА, 2001. – 388 с.
5. Аскеров Б.М. Кинетические эффекты в полупроводниках / Б.М. Аскеров. - Л.: "Наука", 1970. - 303 с.
6. Рейсленд Дж. Физика фононов / Дж. Рейсленд. - М.: "Мир", 1975. - 365 с.
7. Цидильковский И.М. Электроны и дырки в полупроводниках / И.М. Цидильковский. - М.: "Наука", 1972. - 543 с.
8. Блатт Ф. Физика электронов проводимости в твердых телах / Ф. Блатт. - М.: "Мир", 1971 г. - 349 с.

14. Інформаційні ресурси

1. <http://irbis-nbuv.gov.ua>
2. http://www.elsevier.com/wps/find/journal_browse.cws_home
3. <http://www.springer.com/?SGWID=0-102-0-0-0>
4. <http://www.wiley.com/WileyCDA/>
5. <https://docs.google.com/folder/d/0B1bSSBBDxI6-anZSUGt1WHYzMWs/edit>